

Ons vertrek uit Den Bosch

Het besluit is gevallen. Op 1 augustus zullen wij ons huis hier in Den Bosch hebben verlaten. Een punt achter veel wat wij als congregatie hier hebben beleefd en gedaan. Een punt ook achter veel wat ons herinnert aan de geschiedenis van onze Nederlandse provincie.

Ons leven en werken in 's-Hertogenbosch

1. Vóór de Tweede Wereldoorlog hadden wij als congregatie geen mensen die woonden en werkten in Den Bosch. Wel had men vanuit ons huis in Nuland enig kerkelijk contact met de stad. In de bewogen oorlogsdagen van mei 1940 was onze gemeenschap van Nuland bij de Bossche bisschop. In de bezettingstijd gingen enkele paters intronisatiewerk doen in Den Bosch, en ook raakte men daar betrokken bij het jeugdwerk van Don Bosco. Bij de bevrijding woonden er enkele paters in een Bosch rijtjeshuis. Die maakten zich toen ook verdienstelijk voor leerlingen van onze Damianusstichting die, zoals ikzelf, op doorreis waren van het pas bevrijde noorden van ons land naar een van onze noodseminaries.

2. Omdat de congregatie wel graag een eigen thuis had in Den Bosch, gaf het bisdom ons in 1948 de zorg voor de parochie van Antonius en Barbara, gesticht door pastoor Barten, en 'de Bartjes' genoemd. Op de pastorie kwam een gemeenschap wonen van een vijftal paters met enkele broeders. Centrale figuren werden de paters Stanislaus Kleemans en Henricus Hermans. De eerste kreeg echter al snel de opdracht een parochie te stichten voor de uitgebreide nieuwbouwwijk achter de Bartjes. Daar kwam een grote kerk, ontwerp van de bekende architect Kropholler, en plechtig geconsacreerd door bisschop Mutsaerts op 22 augustus 1952.

3. Vanaf dat moment is Stanislaus Kleemans twaalf jaar pastoor geweest van die nieuwe parochie van de Heilige Harten. Ook op de ruime pastorie van die parochie kwam een kleine gemeenschap van paters te wonen, maar zonder broeders. Wel kwamen er al spoedig vanuit Meerssen zusters van onze congregatie werken voor de scholen en voor de parochie. In 1958 betrokken zij een mooi ruim klooster vlakbij de kerk. In 1964 werd pastoor Kleemans opgevolgd door Gène Ackermans. Onder zijn pastoraat bloeide de parochie, die o.a. een grote naam had vanwege de kerkmuziek die er klonk. De buurtparochie van 'de Hartjes', 'de Bartjes', had een goede tijd onder het pastoraat van Henricus Hermans. Ook hebben er nog enkele paters goed kunnen werken in de Pauluskerk van den Bosch.

4. Maar ook onze Bossche parochies gingen moeilijke tijden tegemoet. In 1984 stierf onze laatste pastoor van de Bartjes, Andreas Scheijen. Wij gaven de parochie terug aan het bisdom. In de Hartjes moest begin negentig pastoor Ackermans zich terugtrekken, en na enkele jaren vertrokken ook daar onze paters. Nog in 1992 hadden onze zusters hun Bossche huis gerenoveerd en uitgebreid. Er hebben daar zelfs zestien zusters gewoond en gewerkt. Maar in 2002 vertrokken zij naar Nuland, en toen kwam in haar mooie Bossche huis de patersgemeenschap van Sint-Oedenrode wonen. Enkele paters werkten tot nu toe nog in de Veghelse H. Hartparochie, in Zijtaart en in de Bossche Salvatorgemeenschap. Maar komende 1 augustus verlaten zij als laatste Picpusen het goede oude Den Bosch. Einde sscv-verhaal.

Iets over archieven en bibliotheken

5. Tot na de Tweede Wereldoorlog hadden wij als Nederlandse provincie geen geordend provincie-archief. Zeker, er werden keurig netjes oude stukken van belang bewaard: in het provinciaalarchief, in onze oudste gemeente van Grave en Sint-Oedenrode, in Valkenburg en ook in Nuland. Maar pas in de tweede helft jaren zestig vorige eeuw was het de Rooise overste Jan van Westerhoven, die mij, nog student in Nijmegen, de opdracht gaf om, in ons huis en elders, oude documenten van historisch belang te verzamelen en geordend op te bergen. Bij de sluiting van ons Damiaancollege in 1971 verhuisde de bijeen gebrachte collectie archiefstukken naar Bavel. Daar waren het vooral zuster Adrie van der Velden en pater Henk Schunselaar, die met mij de collectie archiefstukken hebben uitgebreid en vakkundig hebben geordend.

6. Behalve het archief van ons Nederlandse provinciaalarchief had ons provincie-archief nog een hele trits andere afdelingen. Het oudste materiaal, soms al vanaf 1896, werd bewaard in het vroegere archief van het Damiaancollege. Dan waren er de stukken uit de gemeenten van Bavel, Valkenburg en Nuland. Grote archieven waren dat van ons gezinspastoraat, en het personenarchief. Eveneens interessante archieven leverden onze buitenlandse missies. Kleine collecties leverden de parochies. Al die archiefstukken werden geordend en beschreven. Ze zijn lang in Bavel bewaard, en toen we daar in 2009 weg zouden gaan, is het archief, als ons eigen ssc-archief, overgebracht naar het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in Sint Agatha, dat in 2006 zijn deuren opende. Een klein gedeelte is nog in Den Bosch, en dat gaat binnenkort ook dezelfde weg.

7. In de ruime archiefkelders van Bavel hadden we royaal de ruimte om veel te bewaren. Daar werden, behalve het eigenlijke archief, nog twee interessante historische collecties bewaard. Dat waren in eerste instantie de publicaties van onze provincie. Zo stonden er in Bavel - en nu in Sint Agatha! - alle jaargangen van onze eigen tijdschriften als: *De Vriend der Heilige Harten*, *Huwelijk en Huisgezin*, *De Liefdekoning*, *Inter Nos*, *Interne Mededelingen*, *De Zelateur* later *Pater Damiaan*. Van de blaadjes van onze parochies en missies hebben we maar een klein gedeelte kunnen bewaren. Dat geldt nog veel meer van boeken en artikelen door individuele confraters gepubliceerd. Daarvan wordt alleen bewaard wat direct gaat over congregatie en Nederlandse provincie.

8. Er is in de loop der tijden veel geschreven en gepubliceerd over onze congregatie, en ook over leven en werk van Nederlandse confraters en zusters. Hier en daar had men in de huizen wel wat boeken en tijdschriften, maar er was geen echte ssc-bibliotheek. Daarmee werd pas begonnen rond 1980, in Valkenburg door Jan van Westerhoven, en in Bavel door Henk Schunselaar en mij. In 2000 ging ons Valkenburgse huis dicht, en toen kwam wat daar stond aan ssc-publicaties naar Bavel. Daar kwam toen een mooie collectie publicaties over onze algemene en Nederlandse geschiedenis te staan, plus een verzameling boeken en artikelen over kloosters en over onze eigen spiritualiteit. Toen huis Bavel in 2009 werd gesloten, kwam die ssc-bibliotheek naar Den Bosch.

En wat gaat er nu gebeuren?

9. Een klein deel van onze congregatiebibliotheek zal worden bewaard in het Erfgoedcentrum in Sint Agatha. Dat gaat dan in eerste en belangrijkste instantie over boeken en tijdschriften van en over onze Nederlandse provincie. Publicaties over de congregatie in het algemeen, en over kloosterleven en spiritualiteit worden in Rome en elders bewaard, en die kunnen daar worden opgeslagen. Tijdschriften als bv. *Inter Nos* en *Huwelijk en Huisgezin* bewaren we wel in Sint Agatha, maar de jaargangen van een blad als de *Annales des Sacrés-Coeurs* weer niet. Dat laatste geldt ook voor publicaties van provincieleden die over andere onderwerpen gaan, en desgewenst elders kunnen worden bekeken.

10. De vraag is nu wel, wat kunnen we van hier nog meenemen naar Teteringen aan boeken en artikelen van en over congregatie en provincie? Tot nu toe stonden die allemaal gebruiksklaar in Bavel, en daarna in Den Bosch. Die publicaties waren, met het archief, de belangrijkste en onmisbare bron voor wat wij schreven over de congregatie, de Nederlandse provincie, onze zusters en medebroeders. Als er voor die onmisbare historische bronnen daar in Teteringen geen voldoende plaats meer is, betekent dat ook het einde van nog nieuwe historische publicaties. Niet alle boeken en tijdschriften hoeven mee te verhuizen, maar een bepaald beperkt bestand is toch wel degelijk onmisbaar voor nog wat congregatiestudie.

11. Natuurlijk, het belangrijkste historische materiaal voor de studie van onze geschiedenis kan worden geraadpleegd in het erfgoedcentrum in Sint Agatha. Er wordt echter nog maar door enkele confraters gepubliceerd over congregatie en provincie - dat aantal is trouwens nooit zo groot geweest ! - maar leeftijd en verminderende mobiliteit van die laatsten der Mohikanen maken studie van historische bronnen buitenshuis moeilijk tot onmogelijk. We hopen straks echter in Teteringen nog een bescheiden plaatsje te krijgen voor een kleine ssc-bibliotheek met de belangrijkste publicaties. Dan kan er in ons laatste huis toch nog worden gestudeerd en geschreven over ons roemrijk verleden.

12. Zoals gezegd, bijna heel ons provincie-archief is al naar Sint Agatha verhuisd. Bijna, want hier in Den Bosch ligt nog wat archiefmateriaal. Archivaris Caspar van den Berg komt de komende tijd nog wat dagen met mij dat restant bekijken en verwerken: wat kan er weg, en wat gaat nog naar Sint Agatha. Caspar kent als geen ander ons archief, dat hij helemaal heeft geïnventariseerd en beschreven. Caspar zal mij ook helpen met het verwerken van mijn grote werkbestand aan publicaties en dossiers voor mijn studie van het Nederlandse humanisme in de 16e en 17e eeuw. Dat is een nogal omvangrijk bestand, waarvoor ik tot nu toe altijd voldoende plaats kreeg.

Ons laatste klooster

13. Dat schrijf ik niet zonder bedoeling. Zeker, we hebben nog een tweede huis in Nederland, in Teteringen. Daar is het voor ons, oudere religieuzen, goed toeven. En als er enigerlei nood aan de man komt, is daar steeds hulp, verpleging en perfecte opvang. Maar het kan helaas geen ssc-klooster meer zijn als vroeger. Als je destijds ergens in de wereld in zo'n eigen huis kwam, voelde je je daar haast altijd direct thuis. Dat kwam vaak door kleine ons typerende tradities en dingen. Die schiepen iets van verbondenheid, broederschap, familiegeest, gevoel van samen gedeelde geschiedenis. Een heel mooi en goed voorbeeld daarvan is nu nog ons klooster in Den Bosch.

14. In 1952 werd in Den Bosch de grote kerk van de Heilige Harten in gebruik genomen, en in 1958 betrokken onze zusters daar vlakbij haar nieuwe klooster. Ze hebben er gewoond en gewerkt tot 2002, en toen kwamen daar de paters uit Sint-Oedenrode wonen. Al in de hal van het klooster sta je direct midden in onze geschiedenis. Op een glas-in-lood-raam staan onze colleges van Grave en Sint-Oedenrode aan weerszijden van een uit het vuur oprijzende feniks. Onder het raam de grote beelden van Jezus en Maria uit de kapel van Valkenburg. Daar tegenover een prachtig Damiaanbeeld dat de Limburgse kunstenaar Gène Eggen voor onze zusters maakte. In een verlichte kast een boeiende collectie voorwerpen uit onze diverse missiegebieden.

15. We wandelen zomaar wat rond. In de benedengang een moderne kruisafbeelding op glas van een bekende moderne schilder, door een serviceclub aan het Damiaancollege geschonken. In de gang ook mooie beeldjes van onze patroonheiligen, gemaakt door Andreas Scheijen. Boven in een gang houten reliëfs met o.a. kerstafbeeldingen, afkomstig van een altaar ergens bij Bavel. In de kersttijd staat er in de huiskamer een prachtige kerstgroep, onlangs gerestaureerd, die vroeger in ons Damiaancollege stond. Bij de kapel aan de gangwand: mooie kleine kruiswegstaties, geschilderd op koper, en in 1903 door onze zusters meegebracht naar Meerssen uit het Franse Alençon. Langs de trap het bronzen altaarkruis van het Damiaancollege.

16. Zo'n klooster is eigenlijk ook een museum van onze geschiedenis, het laat zien wie wij waren en wat wij deden. Overal in huis hangen er ook tekeningen en foto's van ons ooit dierbare plaatsen en gebouwen, glas-in-loodraampjes, en ingelijste schilderijen op doek van Afrikaanse kunstenaars. Ook staan er hier en daar nog andere beelden die vroeger in onze huizen een plaats hadden, evenals soms fraaie oude meubels. Kortom, in dit huis ben je als het ware omringd door ons verleden, adem je de sfeer van toen in. en zo was het vroeger in Bavel, Nuland, Oedenrode en Valkenburg ook. Dat is straks allemaal voorbij. Het zij zo. Maar jammer is het wel. Wie oud wordt, moet meestal vaak afscheid nemen. Gelukkig mogen wij dat wel doen in grote dankbaarheid!

Cor Rademaker
Den Bosch
2 maart 2018

Bestaat Toeval?

Jan Wouters

De laatste weken hebben wij ons hier in Den Bosch regelmatig afgevraagd: 'Wie zouden we hier blij mee kunnen maken?' of 'Wie zou hier interesse in hebben?' Het ging daarbij dan over spullen waar wij een goede bestemming voor zochten.

Intussen hebben gelukkig al heel wat spullen een nieuwe eigenaar gevonden. De bekende 'kast van de pastoor van Ospel' gaat naar Judith, onze meer dan voortreffelijke kokkin. Het grote koperen kruisbeeld dat vroeger in het Damiaancollege in het priesterkoor hing, achter het tabernakel, hangt nu in de kerk van het H. Hart in Veghel, en enkele glas- in loodraampjes hebben een plaats gekregen in de pastorie van die kerk. Vrijwel alles wat in de kapel staat zal

het bisdom Den Bosch overnemen. Het halfronde glas- in loodraam dat zich indertijd boven de hoofdingang van het Damiaancollege bevond, verhuisde in 1972 naar ons nieuwe huis in Rooi en ging in 2002 mee naar ons huis in Den Bosch.

Over enkele dagen wordt het opgehaald door de technische dienst van Novadic-Kentron en wordt het teruggeplaatst boven de hoofdingang waar het in 1972 werd verwijderd. Het Damiaanbeeld van Gène Eggen wordt in juli opgehaald door Ruben Boon, de coördinator van 'Damiaan Vandaag' in Leuven. De Vincentius-vereniging heeft al een zestal bedden opgehaald en de inhoud van onze museum-vitrinekast (allerlei 'missievoorwerpen') heeft een mooie herbestemming gekregen via de Wereldwinkel. De kast zelf gaat naar een kunstkring in Rotterdam, via een mini-advertentie in de rubriek 'Lezers helpen lezers' van het Brabants Dagblad (BD). Via deze rubriek hebben wij al diverse voorwerpen aangeboden, die intussen ook zijn opgehaald.

Over een van die mini-advertenties gaat dit 'Toeval bestaat wel / niet'.

Jan Groot Zevert wilde een diaprojector opruimen en vroeg mij of ik die aan de man kon brengen via het BD. Ik deed dat – zoals gewoonlijk - anoniem, met alleen de vermelding van mijn e-mailadres. Toen begin deze week de advertentie in de krant verscheen, kreeg ik dezelfde dag diverse mailtjes van mensen die geïnteresseerd waren. Gewoonlijk bekijk ik eerst alle reacties om te zien of er iemand 'uitspringt'. Sommigen reageren heel kort met 'Ik ben geïnteresseerd' of 'Is de kast nog op te halen?', anderen geven wat achtergrondinformatie als 'Wij kunnen deze stoelen goed gebruiken in onze bejaardensoos' of iets dergelijks. Deze laatsten maken bij mij dan meer kans de stoelen te krijgen, dan degenen die geen nadere informatie geven.

Maar deze keer besloot ik, tegen mijn gewoonte in, de eerste de beste die reageerde te laten weten dat ze de projector kon komen ophalen. Het was een zekere Ellen Brouwers. Aan haar e-mailadres was toegevoegd 'Designing art'. Ik dacht: eens kijken of deze design-mevrouw op internet terug te vinden is. Daar bleek dat zij in Oisterwijk woont, dat zij beeldend kunstenaar is, een prachtig, groot atelier heeft, van waaruit zij werkt aan kunstprojecten en ook dat wij actief is bij het zoeken naar een herbestemming van religieus erfgoed voor kerken die gesloten worden.

Toen ik dit alles even later aan de gemeenschap mededeelde zei Cor Rademaker dat hij haar dan waarschijnlijk kende van Sint Agatha.

En dat laatste bleek zo te zijn toen Ellen een paar dagen later de diaprojector kwam ophalen. Bij binnenkomst viel haar oog op het bovengenoemde glas-in-loodraam uit Sint-Oedenrode en zij vroeg gelijk wat wij met Grave te maken hadden. Zij kende Grave in zoverre dat ze er regelmatig doorheen kwam op weg naar Sint-Agatha. Daar kwam zij nogal eens om archieven van congregaties na te kijken die een expositie wilden organiseren over een klooster of iets dergelijks. Bingo!! Reden om haar uit te nodigen voor een kopje koffie om zo nader kennis te maken.

Anderhalf uur later nam zij afscheid. Ze had intussen uitgebreid kennis gemaakt met de bezitter van de diaprojector, heel wat afgepraat met Cor over Sint Agatha en oude archiefstukken, het hele huis nagelopen op mogelijke kunstvoorwerpen, veel foto's gemaakt,

ook van Jan Groot Zevert, Cor en mijzelf en wat persoonsgegevens opgetekend 'voor mijn archief'.

Behalve de projector laadde zij die middag o.a. de kruisweg in haar auto waar Cor over schrijft in zijn artikel 'Ons vertrek uit Den Bosch', en een tweetal 'missievoorwerpen' die wij niet met de man van de Wereldwinkel hadden willen meegeven, omdat we daar toch graag iemand persoonlijk een plezier mee wilden doen.

Ze beloofde nog een keer terug te komen omdat ze ook erg geïnteresseerd was in de mooie kunstreproducties en een aantal Afrikaanse batikdoeken die indertijd in ons huis in Valkenburg hadden gehangen en waarvan het altijd moeilijk was geweest afscheid te nemen. En wat ze dan zeker óók mee zou willen nemen was een mooie lidcactus die bij ons in de huiskamer staat, 'omdat', zei ze, 'mijn moeder altijd van die mooie lidcactussen in huis had staan'. Je kunt iemand maar ergens een plezier mee doen!

Voor ze vertrok beloofde ze ons dat we zeker 'n keer bij haar thuis konden komen kijken en dan zien waar en hoe zij de diverse voorwerpen in haar huis en atelier een nieuwe plaats had gegeven.

Twee dagen later kreeg ik nog een e-mailtje van haar. Ze schreef: 'Ik heb een vraag. Naar aanleiding van mijn bezoek aan jullie wil ik graag het volgende voorleggen. Ik ben zó onder de indruk van de sfeer in jullie huis! Ik zou graag met mijn professionele camera komen om dit vast te leggen. Ik wil nl. ook iets terugdoen.'

Wie weet sluit wat zij wil terugdoen mooi aan bij wat Cor in zijn artikel over ons vertrek uit Den Bosch schrijft: 'Zo'n klooster is eigenlijk ook een museum van onze geschiedenis, het laat zien wie wij waren en wat wij deden. Overal in huis hangen er ook tekeningen en foto's van ons ooit dierbare plaatsen en gebouwen, glas-in-loodraampjes, en ingelijste schilderijen op doek van Afrikaanse kunstenaars. Ook staan er hier en daar nog andere beelden die vroeger in onze huizen een plaats hadden, evenals soms fraaie oude meubels. Kortom, in dit huis ben je als het ware omringd door ons verleden, adem je de sfeer van toen in.'

Ellen had ons gezegd dat ze uit een traditioneel katholiek Brabants boerengezin stamde en als kind leerde dat toeval niet bestond. Maar ze vond toch wel dat je in dit geval rustig van toeval kon spreken. Want gewoonlijk keek ze maar zelden in het Brabants Dagblad de rubriek 'Lezers helpen lezers' in en nog nooit had ze gereageerd op wat voor advertentie dan ook. En nu keek ze toevallig wel in die rubriek, had haar eigen diaprojector het al lang geleden begeven en wilde ze haar oude dia's toch nog eens bekijken... Dus dan die woutersjan@me.com toch maar eens een mailtje gestuurd! En laat die woutersjan@me.com nu toevallig ook nog eens afwijken van zijn gewoonte om eerst alle mailtjes af te wachten en daarvan de meest aansprekende te selecteren. Toeval of niet?